

ВІДГУК

офіційного опонента - кандидата юридичних наук, професора
Коваліва Мирослава Володимировича
на дисертаційну роботу Мамедової Ельміри Алгаламівни на тему
«Адміністративно-правові засади забезпечення кібербезпеки патрульної
поліції в Україні», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі
знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. У сучасному суспільстві зростає значущість захисту прав і свобод людини в інформаційній діяльності, підвищується необхідність забезпечення сталого функціонування та вдосконалення вітчизняної інформаційної інфраструктури.

Система інтересів держави в інформаційній сфері виявляє подвійну природу: з одного боку, це сукупність внутрішніх і зовнішніх потреб, що впливають із функціонування як політичної організації; з іншого боку – потреби в гарантуванні безпеки, стійкого та збалансованого розвитку особи, суспільства, держави та комунікацій. Умови глобалізованого світу та конкуренції вимагають активного інформаційного протистояння, що ставить питання забезпечення інформаційної та кібернетичної безпеки в контексті збереження балансу інтересів на рівнях особи, суспільства, держави та міжнародного правопорядку.

Робота патрульної поліції в сучасних умовах має високий рівень інформатизації, що пов'язане із використанням автоматизованих робочих місць, інформаційних систем, технічних приладів, що мають функції фото- та кінозйомки, відеозапису. Це дозволяє здійснювати запис значного обсягу інформації, у тому числі персональних даних, що зберігаються та циркулюють в інформаційній системі МВС. Збереження цілісності цих даних, захист електронних інформаційних ресурсів Національної поліції України є гарантією довіри громадян до поліції та ефективного забезпечення громадської безпеки.

В результаті широкомасштабної війни інформаційні ресурси державних органів зазнали масштабних кібератак, що призвело також до ускладнень в роботі правоохоронних органів. Дослідження Е.А. Мамедової в цій сфері мають як теоретичну так і прикладну актуальність, оскільки спрямована на

конкретизацію основних теоретичних, організаційних та правових положень, що визначають засади забезпечення кібербезпеки патрульної поліції в Україні.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.
Аналіз дисертації вказує на те, що авторка використовує науково обґрунтований системний підхід до вивчення проблеми. Вона чітко та переконливо аргументує актуальність теми дослідження, вірно визначає об'єкт і предмет свого дослідження і вдається до комплексного підбору методологічного інструментарію. Матеріал дисертації поданий в логічній послідовності та має раціональну та внутрішньо узгоджену структуру. Робота складається з вступу, трьох розділів, що охоплюють вісім підрозділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Такий підхід сприяє глибокому розкриттю теоретичних і практичних аспектів досліджуваної проблеми та дозволяє зробити обґрунтовані висновки.

Безсумнівною перевагою даної роботи є широке використання ретроспективного підходу для висвітлення положень як раніше чинного, так і актуального на зараз законодавства, а також великої кількості загальнотеоретичних наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених, публіцистичних, довідкових, навчальних та інших джерел. Такий підхід дозволив докладно розглянути сутність, компоненти та особливості забезпечення кібербезпеки патрульної поліції в Україні. Також були визначені шляхи оптимізації механізму адміністративно-правового забезпечення кібербезпеки патрульної поліції. Авторка сформулювала власну концепцію, що поєднує адміністративно-правовий механізм, засади та стратегію забезпечення кібербезпеки патрульної поліції в Україні. На основі такого аналізу, дисертантка обґрунтувала логічні висновки та рекомендації.

Методологія дослідження в цій роботі була обрана з урахуванням об'єкта і предмета дослідження, а також відповідно до сформульованої мети та низки дослідницьких завдань. Для досягнення поставленої мети авторкою було сформульовано вісім дослідницьких завдань, які відображають головний зміст роботи і послідовно розв'язуються в ході наукового дослідження.

Отримані результати дослідження відрізняються високим рівнем наукової обґрунтованості. Вони відображені у сформульованих наукових положеннях, висновках і рекомендаціях. Для досягнення цього було застосовано широкий спектр наукових методів, які були адекватні об'єкту, предмету, меті і завданням дослідження. У роботі використовувалися сучасні досягнення юридичної науки та широка джерельна база, що представлена 343 найменуваннями (стор. 237-343). Дослідниця використовувала системний аналіз практики застосування досліджуваної проблематики. Особливу увагу приділено апробації основних концептуальних ідей і положень дослідження. Методологічна основа дослідження, що враховувала філософські концептуальні положення про системний підхід, про єдність теорії і практики; сучасні концепції кібербезпеки, а також аналіз і синтез наукової літератури та нормативно-правових актів дозволили успішно вирішити поставлені завдання.

Оцінюючи концепцію дослідження з позиції її впливу на обґрунтованість положень дисертації, слід відзначити цілісність і логічність її загальної структури, тісний взаємозв'язок розділів і підрозділів, що забезпечує поступове накопичення наукових напрацювань та урахування їх під час отримання основних результатів, коректний перехід від концептуально-методологічних і теоретичних положень до науково-прикладних підходів, що мають безпосередній вихід на практичне впровадження наукових результатів, які відобразились у науково-практичних рекомендаціях «Інформаційне забезпечення діяльності патрульної поліції», що використовуються на практиці патрульними поліцейськими.

Концепція дослідження відзначається своєю цілісністю та логічністю в загальній структурі роботи. Вона забезпечує тісний взаємозв'язок між розділами і підрозділами, що сприяє поступовому накопиченню наукових даних і їх урахуванню під час формування основних результатів. Концепція правильно відображає перехід від концептуально-методологічних і теоретичних аспектів до науково-прикладних підходів, які мають безпосереднє значення для практичного впровадження наукових результатів.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації підтверджена їх апробацією у відкритому друку та обговоренням на наукових конференціях та інших наукових заходах. Отримані результати мають не лише наукову важливість, вони також мають практичне застосування на сучасному етапі, зокрема, для вдосконалення чинного національного законодавства, що відобразилось у запропонованому проєкті Закону України «Про внесення змін до законів України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», «Про Національну поліцію», «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» та Кодексу України про адміністративні правопорушення для підвищення рівня забезпечення кібербезпеки підрозділів Національної поліції» (стор. 187-188, 193, 270 дисертації).

Робота авторки є результатом власних наукових досліджень та представляє собою вдалу спробу визначення адміністративно-правових засад забезпечення кібербезпеки патрульної поліції в Україні.

Основні положення роботи знайшли відображення у шести наукових статтях, опублікованих у виданнях, що визнані як фахові з юридичних дисциплін. Крім цього, десять тез доповідей авторки на науково-практичних заходах також представили основні результати дослідження. Аналіз дисертаційного дослідження та наукових публікацій Е.А. Мамедової підтверджує належну обґрунтованість результатів її дисертації. Вона проявила глибокий рівень знань у галузі адміністративного та інформаційного права. Це підкреслює теоретичну і практичну значущість результатів її роботи та вказує на достатньо високий науковий рівень дослідження. Крім того, наявність відповідної кількості наукових публікацій, свідчить про висвітлення дисертантом положень всіх розділів дисертації та додатково підтверджує її компетентність і внесок у сферу дослідження кібербезпеки підрозділів Національної поліції України.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. За своїм характером дисертаційне дослідження є одним із перших у вітчизняній науці, що комплексно висвітлює правові та

організаційні засади забезпечення кібербезпеки одного з підрозділів Національної поліції, а саме патрульної поліції. Новизна дослідження відповідає ряду державних стратегій та концепцій, що регламентують інформаційні правовідносини у різних сферах суспільного життя, а також конкретизується в найважливіших положеннях, висновках і пропозиціях, що були отримані вперше та мають високий ступінь новизни. Серед них, можна виділити наступні.

Так, здобувачка у першому розділі дослідила як правові категорії поняття інформаційне забезпечення діяльності патрульної поліції (стор. 35), інформаційна безпека поліції (стор. 39) та кібербезпека патрульної поліції, виокремивши ознаки останнього поняття та сформулювавши авторське визначення (стор. 42-43). Важливим є виокремлення автором функцій в інформаційній сфері, які виконує згідно з чинним законодавством Департамент патрульної поліції, що дало змогу виявити прогалини щодо правового регулювання забезпечення кібербезпеки у відповідному відомчому положенні.

Варто звернути увагу на науково-теоретичну цінність здійсненого аналізу в підрозділі 1.2 «Стан наукової розробленості питання забезпечення кібербезпеки патрульної поліції в Україні» п'яти груп наукових досліджень вчених, вивчення робіт яких вплинули на формування авторського бачення концепції кібербезпеки патрульної поліції в Україні. Хоча цей підрозділ дещо завеликий за обсягом, що знижує концентрацію на авторських висновках щодо поточного стану дослідження сфери інформаційної та кібербезпеки безпеки Національної поліції України, її підрозділів та окремих поліцейських. Водночас автору вдається виокремити коло основних питань, що є малодослідженими у сфері адміністративно-правового забезпечення кібербезпеки патрульної поліції на теоретичному рівні та узагальнити їх (стор. 81-82).

Е.А. Мамедова, враховуючи положення Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» поєднала виокремлені ним елементи відповідного механізму, поступово виокремлюючи елементи ключового поняття дисертації, запропонувала розуміти під механізмом адміністративно-правового забезпечення кібербезпеки патрульної поліції динамічну систему правових,

організаційних, ідеологічних, технічних засобів і заходів впливу на поведінку працівників патрульної поліції та інших підрозділів Національної поліції України через встановлення їхніх прав та обов'язків щодо функціонування інформаційних ресурсів, мереж, програмного забезпечення, носіїв інформації, засобів фото- та відеозйомки, що використовуються в роботі патрульних поліцейських для ефективного своєчасного виявлення, запобігання і нейтралізації реальних і потенційних кіберзагроз, що можуть завдати шкоди виконанню службових завдань патрульної поліції, захисту прав, свобод, законних інтересів фізичних осіб, суспільства та держави (стор. 26, 116-117, 197).

Як практично затребувана може бути охарактеризована складова дослідження Е.А. Мамедової присвячена проблематиці визначення загроз кібербезпеці патрульної поліції через опитування патрульних поліцейських, з'ясування недоліків використання електронної техніки, яка проводить постійний відеозапис осіб та об'єктів під час несення служби, використання соціальних мереж в роботі патрульної поліції для підтримання зав'язків із громадськістю та створення загроз для порушення режиму персональних даних (стор. 168-175).

В дисертації містяться ряд інших положень, висновків та пропозицій, за умови запровадження яких до національного правового простору буде вирішено ряд важливих задач теоретичного та практичного спрямування, що є ознакою цілісності, завершеності та значимості наукової новизни отриманих результатів дослідження Е.А. Мамедової.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційне дослідження Е.А. Мамедової тісно пов'язане із низкою державних, відомчих програм, планів, стратегій, концепцій, наприклад таких як Стратегія розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, Концепцією розвитку електронного урядування в Україні, Стратегією національної безпеки України, Стратегією кібербезпеки України та іншими.

Рецензоване дослідження базується на використанні широкого спектру

наукових підходів та методів пізнання складних юридичних явищ та характеристики наукових публікацій вітчизняних, зарубіжних представників адміністративного та інформаційного права, присвячених проблематиці нормативного регулювання суспільних відносин, предметом яких є забезпечення інформаційної та кібернетичної безпеки різних суб'єктів та галузей.

Безсумнівною перевагою роботи є використання великого обсягу нормативно-правових актів. Також слід відзначити включення загальнотеоретичних досліджень вітчизняних та зарубіжних учених, публіцистичних, довідкових, навчальних матеріалів і інших джерел. Цей підхід був важливим для розкриття суті, складових та особливостей забезпеченні кібербезпеки патрульної поліції. Усе це дало підстави для обґрунтування логічних і достовірних висновків та рекомендацій, які впевнено вписуються в контекст проведеного дослідження.

Якість виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Аналіз змісту дисертації відображає, що це самобутнє, обґрунтоване і завершене наукове дослідження, що свідчить про достатній науковий та теоретичний рівень підготовки Е.А. Мамедової. Структура дисертації підтверджує певною мірою обґрунтований методологічний підхід до вирішення поставлених завдань і досягнення мети дослідження, а тему роботи розглянуто достатньо докладно. Спільно написання дисертації характеризується деякою внутрішньою не послідовністю, на що вплинула відсутність концепції кібербезпеки Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції України, а також прогалини в теоретичних дослідженнях цих питань науковцями. Автор роботи проявляє толерантність у спорі з іншими дослідниками. Загальна структура і зміст дисертації свідчать про її цілісність і завершеність.

Обґрунтованість результатів цього дослідження підтримано за допомогою великого обсягу наукової літератури (343 джерела), результатів опитування патрульних поліцейських та наведених у дисертації прикладів судових рішень (стор. 113-114, 123-125, 149, 168-171, 182-184).

Авторка ретельно проаналізувала десятки нормативно-правових актів і значну кількість наукових джерел. Структура дисертації, яку вдало вибрано, відображає логіку викладу матеріалу і сприяє формулюванню важливих наукових положень, пропозицій, висновків і рекомендацій. Це свідчить про високий методологічний рівень авторки і її володіння методами наукового пізнання.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у можливості їх використання у законотворчій, практичній, науковій та освітній діяльності. У сфері практичного застосування результати дослідження можуть використовуватись для удосконалення засобів та методів забезпечення кібербезпеки в діяльності патрульної поліції в Україні. У законотворчій діяльності – для вдосконалення норм Законів України «Про Національну поліцію», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», «Про електронні комунікації», КУпАП та наказів МВС України. Результати дисертаційного дослідження в науковому контексті можуть бути взяті за основу для подальшої розробки тематики адміністративно-правового забезпечення кібербезпеки підрозділів Національної поліції України, визначення шляхів підвищення її ефективності. У навчальному процесі положення й висновки дисертації знайшли застосування при викладанні дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративна відповідальність», «Адміністративна діяльність Національної поліції», «Поліцейська діяльність», а також при підготовці лекцій і навчальних посібників із даних дисциплін.

Оцінка змісту дисертації, оформлення роботи, її завершеності в цілому. Дисертаційна робота Е.А. Мамедової на тему «Адміністративно-правові засади забезпечення кібербезпеки патрульної поліції в Україні» має структурований комплексний характер, що відповідає вимогам, викладеним у нормативно-правових актах Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти та науки України.

Дисертація Е.А. Мамедової складається із таких розділів: анотація, вступ, три розділи, які охоплюють вісім підрозділів, висновки, список використаних

джерел та додатків. У анотації цього рецензованого дослідження, виконаного, подано основні результати наукової роботи, включаючи нові висновки та пропозиції щодо адміністративно-правових засад забезпечення кібербезпеки патрульної поліції в Україні.

Зміст анотації є ідентичним основним положенням дисертації та висвітлює головні здобутки цього дослідження. Дисертація у цілому свідчить про вільну орієнтацію авторки в адміністративному та інформаційному галузях права, хоча не позбавлена суперечливих положень.

У вступі дисертації, авторка ретельно обґрунтовує актуальність проведеного дослідження, чітко визначає об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження. Також вона встановлює зв'язок своєї дисертаційної роботи з науковими програмами, планами та темами. Важливою частиною вступу є розкриття джерельної та теоретичної бази дослідження, а також визначення методології наукового пізнання, яка була використана для досягнення поставленої мети та розв'язання наукових завдань.

У першому розділі дисертації «Загальна адміністративно-правова характеристика кібербезпеки патрульної поліції України» було сформульовано авторське поняття кібербезпеки патрульної поліції, було розглянуто кібербезпеку патрульної поліції, як безпеку служби, кібербезпеку Департаменту патрульної поліції як кібербезпеку установи, а кібербезпеку патрульного поліцейського як вид кібербезпеки людини. Проведено огляд результатів наукових досліджень вчених у сфері кібербезпеки патрульної поліції в Україні в результаті чого було виявлено ряд прогалин щодо формування вітчизняної концепції кібербезпеки підрозділів Національної поліції України. У межах цього розділу було проаналізовано та узагальнено правове регулювання у сфері кібербезпеки патрульної поліції в Україні, визначено його недоліки та перспективні напрями гармонізації.

Другий розділ дисертації Е.А. Мамедової присвячений механізму адміністративно-правового забезпечення кібербезпеки патрульної поліції в Україні. В межах цього розділу було розглянуто державну політику у сфері

кібербезпеки як правову категорію, сформовано її ознаки; виокремлено та охарактеризовано основні елементи механізму адміністративно-правового забезпечення кібербезпеки патрульної поліції. Авторка на прикладі захисту персональних даних та використання соціальних мереж патрульною поліцією розглянула особливості дотримання правил кібербезпеки за цими напрямками роботи патрульної поліції та запропонувала шляхи удосконалення роботи патрульних поліцейських за цими напрямками з урахуванням дотримання засад кібербезпеки.

У третьому розділі «Напрями удосконалення адміністративно-правового забезпечення кібербезпеки патрульної поліції» проаналізовано зарубіжний досвід Естонії, Латвії, Литви, Польщі, Франції, Німеччини, США, Канади та інших країн, а також були запропоновані шляхи удосконалення організаційно-правового забезпечення кібербезпеки патрульної поліції України. У цьому контексті особливо слід відмітити підготовлений авторкою проект Закону України «Про внесення змін до законів України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», «Про Національну поліцію», «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» та Кодексу України про адміністративні правопорушення для підвищення рівня забезпечення кібербезпеки підрозділів Національної поліції».

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових фахових виданнях. Основні положення роботи знайшли відображення у 6 наукових статтях, опублікованих у виданнях, що визнані як фахові з юридичних дисциплін, у одних науково-практичних рекомендаціях, підготовлених у співавторстві, а також у 10 тезах доповідей на науково-практичних заходах.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження. В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Е.А. Мамедової, вважаємо за необхідне звернути увагу дисертанта на окремі положення роботи, що мають спірний характер та недостатньо аргументовані.

1. У підрозділі 1.1 «Кібербезпека патрульної поліції України як адміністративно-правова категорія» на стор. 36-37 виокремлює функції в

інформаційній сфері, які виконує згідно з чинним законодавством Департамент патрульної поліції, що дало їй змогу виявити прогалини щодо правового регулювання забезпечення кібербезпеки у відповідному відомчому положенні. Водночас зробивши такий висновок авторка дисертації не робить пропозиції внесення змін до Положення про Департамент патрульної поліції щодо встановлення повноважень у сфері забезпечення кібербезпеки патрульної поліції, які мали знайти своє відображення у підрозділі 3.2 дисертації.

2. У підрозділі 1.2 «Стан наукової розробленості питання забезпечення кібербезпеки патрульної поліції в Україні» дисертації Е.А. Мамедова робить ґрунтовний аналіз робіт вчених, що досліджували питання забезпечення кібербезпеки в різних сферах. Вона виокремлює п'ять основних груп наукових робіт вчених, об'єднаних спільними предметами дослідження у сфері організаційно-правового регулювання забезпечення кібербезпеки. Проте у висновках до підрозділу 1.2 та до розділу 1 дисертації авторка не узагальнює ці групи наукових досліджень. Викликають деякі суперечності критерії групування та підстави віднесення робіт вчених до тієї чи іншої групи. Авторці слід було б пояснити за якими критеріями було проведено групування, прокоментувати досягнення за групами та конкретизувати прогалини в результатах наукового пошуку в межах кожної групи в контексті її авторського дослідження. Це дало б змогу ґрунтовніше представити у вступі та висновках роботи результати наукового пошуку здійсненого в межах підрозділу 1.2 дисертації, а також конкретизувати ті прогалини в науковому полі, що авторка намагалась прояснити у своїй роботі.

3. У дисертації Е.А. Мамедової багато приділено уваги кіберзагрозам (про них йдеться, наприклад на сторінках 53, 76, 88, 92, 142, 145 дисертації). Це поняття є одним з ключових при формулюванні авторського визначення «кібербезпеки патрульної поліції», також авторкою було проведено анкетування поліцейських стосовно кіберзагроз патрульної поліції, є висвітлення наукових підходів до розуміння поняття кіберзагрози, водночас дисертантка не систематизує та не класифікує такі кіберзагрози для діяльності патрульної

поліції. Проведення такої систематизації кіберзагроз дозволило б ґрунтовніше визначити адміністративно-правові засоби протидії їм та надало б ваги цій дисертації.

4. У підрозділі 2.3 «Особливості адміністративно-правового забезпечення кібербезпеки за окремими напрямками роботи патрульної поліції» авторка обрала вузький підхід до висвітлення його змісту, обравши лише не головний напрям роботи патрульної поліції, а саме інформування органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадськості про здійснення державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, безпеки дорожнього руху, і лише через такий інструмент як соціальні мережі. Для системності представлення змісту цього підрозділу слід було висвітлити засади адміністративно-правового забезпечення кібербезпеки патрульної поліції за ключовими напрямками діяльності Департаменту патрульної поліції, наприклад, превентивна та профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню правопорушень; здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення; протидія домашньому насильству; забезпечення регулювання та безпеки дорожнього руху; співпраця з іншими підрозділами Національної поліції, державними органами, органами місцевого самоврядування та громадськістю; інформаційно-аналітична робота та іншими.

У дисертації також виявлено окремі стилістичні та граматичні помилки, невдалі фрази, які не мають принципового характеру, можуть бути легко усунуті та не впливають на зміст дисертації.

Втім, викладені зауваження мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, не знижують її достатній науковий рівень. Викладене вище дає можливість стверджувати, що дисертаційна робота Мамедової Ельміри Алгаламівни є комплексним, узагальненим дослідженням, яке відзначається високим науково-теоретичним рівнем, глибиною розробки наукової проблеми, новизною підходу до вирішення поставленої наукової проблеми, обґрунтованістю та достовірністю сформульованих практичних

